

В.О. МАРТИНЕНКО

УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРИЮДНОГО СЕРЕДОВИЩА В РЕГІОНІ

Визначено регіональний рівень управління охороною природного середовища як найбільш активний і пріоритетний; зазначено причини, що знижують дієвість екологічної політики; виділено першочергові умови її покращення; запропоновано пріоритетні напрямки її розвитку.

Безпрецедентні темпи розвитку науки і техніки, скорочення терміну між появою наукових ідей і початком їхнього втілення, інтенсифікація виробництва тощо - безумовні ознаки прогресу людської цивілізації, зворотним богами якого є "збільшення тиску" на природне та соціальне середовище. Йдеться, зокрема, про порушення рівноваги у природі. По-перше, включення окремих елементів природи у виробничу діяльність без зважання на процеси відтворення, докорінно змінює структуру і напрямки потоків речовини, інформації та енергії, руйнуючи звичайний кругообіг у біосистемах. По-друге, повернення у природу відходів виробництва, у тому числі шкідливих речовин, спричиняє не просто забруднення природи, а її знищення. По-третє, на зростання негативного антропогенного впливу природа реагує посиленням адаптивних механізмів, результатом яких можна вважати повені, землетруси, зсуви та підтоплення ґрунтів, епідемії та інші катаклізми.

Ось чому природоохоронна проблематика набуває особливої актуальності в дослідженнях науковців із різних галузей науки: філософії, соціології, економічної теорії, природничих наук. Так, опрацюванням філософсько-теоретичних питань з цієї проблеми займалися Е. Фром, М. Кисельов, Л. Гумільов, Г. Швєбс, К. Ситник, М. Голубець, В. Крисаченко; ресурсно-економічних - В. Шевчук, О. Балацький, Л. Мельник, Б. Данилишин та ін.;

географічних - А. Григорьев, С. Колесник, І. Герасимов, Р. Заєць, А. Шапор та ін.; соціально-економічних - М. Реймерс, В. Комаров, О. Урсул, М. Дробохід та ін.

Разом з тим виникає нагальна потреба в розробленні нової державної екологічної політики на різних рівнях державного управління, що підсилюється умовами соціально-економічної трансформації українського суспільства.

Метою роботи є визначення пріоритетних напрямків розвитку регіональної політики щодо покращення якості довкілля на рівні, безпечному для життєдіяльності.

Для реалізації зазначеної політики визначено три рівні управління: національний, регіональний, місцевий, що, у свою чергу, визначає відповідний територіальний розподіл суспільних інтересів у сфері охорони навколишнього середовища [4].

Однак, як доводить практика, найбільш активним рівнем управління в галузі охорони навколишнього середовища є регіональний. При цьому під регіональним рівнем управління ми розуміємо управління у природоохоронній сфері, що здійснюється регіональними органами виконавчої влади і місцевого самоврядування [7].

Слід зазначити, що саме на цьому рівні формуються екологічні проблеми суспільства, висуваються вимоги до екологізації виробництва і раціонального використання природних ресурсів. Структура і масштаби регіонального виробництва визначають характер і обсяг забруднень, інтенсивність впливу на природне середовище. Тому управління охороною природного середовища і природокористуванням повинно здійснюватися регіональними органами влади і самоврядування на підставі принципів, зумовлених державною регіональною екологічною політикою [8]. Остання має бути пріоритетним напрямом у системі управління навколишнім середовищем і повинна ґрунтуватися на таких принципах:

- дотримання загальнонаціональних пріоритетів у галузі охорони довкілля і використання природних ресурсів;
- забезпечення розмежування повноважень між органами виконавчої влади;

- урахування екологічних інтересів інших регіонів (у т.ч. суміжних з Україною);
- формування механізму фінансового забезпечення розвитку системи регіонального екологічного менеджменту;
- розширення повноважень органів місцевого самоврядування у вирішенні екологічних завдань [4].

Для забезпечення реалізації основних напрямів регіональної екологічної політики в Україні вже створено певну законодавчу базу, проте системності та ефективності законодавчого забезпечення дієвості природоохоронної політики Досягти ще не вдалося [1-3]. На думку автора, це пов'язано з тим, що попри на потужну правову базу чинне законодавство не надає чітких механізмів реалізації продекларованих правових норм, а це ускладнює їхнє виконання, робить їх малоефективними, що, у свою чергу, впливає на реалізацію екологічної політики в регіоні.

Сьогодні однією з першочергових умов покращення регіональної екологічної політики має бути створення необхідних нормативно-правових основ і дієвих механізмів щодо природоохоронної діяльності й раціонального використання природно-ресурсного потенціалу регіону [9] та приведення їх у відповідність до міжнародних екологічних стандартів, у першу чергу - до законодавства Європейського Союзу.

Досить нагальною в нинішніх умовах є і проблема забезпечення самостійності регіонів щодо питань проведення земельної реформи, розмежування прав власності на природні ресурси (об'єкти), формування та функціонування комунальної власності, у тому числі стосовно об'єктів екологічної безпеки, механізмів надання трансфертів місцевим бюджетам, залучення інвестицій з використанням комунального майна як застави тощо [5].

Утім, слід зазначити, що головною ланкою в реалізації екологічної політики в регіоні повинна стати організація взаємин місцевої влади і природокористувачів регіону на основі платності всіх ресурсів [6]. При цьому варто приділяти більше уваги формуванню екологічної інфраструктури кожного регіону, яка визначає

взаємозалежну сукупність елементів, що підтримують динамічну рівновагу між навколишнім середовищем, раціональним використанням, відновленням природних ресурсів і середовищем життєдіяльності мешканців регіону.

З урахуванням викладеного, головним пріоритетом екологічної політики в регіоні має бути створення необхідних умов для зменшення антропогенного навантаження на навколишнє середовище до екологічно допустимого рівня, підтримка функцій життєдіяльності біосфери, охорона і відтворення природних ресурсів, забезпечення якості довкілля на рівні, безпечному для здоров'я населення. Для досягнення цієї мети, виходячи з реального екологічного стану в регіоні, на нашу думку, необхідно:

- сформуувати більш ефективну структуру державного управління охороною довкілля і розмежувати повноваження у цій сфері між усіма гілками влади;
- розробити стратегію регіонального фінансування природоохоронної діяльності, що відповідає б конкретним екологічним та економічним умовам;
- поглибити міжмуніципальне партнерство, щоб подолати адміністративну роздрібненість;
- налагодити більш тісні горизонтальні зв'язки між природоохоронними підрозділами, що знаходяться в межах загальної екологічної системи;
- підвищити ефективність експлуатації комунальних служб, які впливають на навколишнє середовище (водопостачання, каналізація, збір і видалення твердих відходів, міський транспорт);
- зміцнювати потенціал в галузі екологічного менеджменту, підготовки екологічних проектів та їхнього фінансового управління;
- розвивати ринок робіт і послуг у галузі охорони навколишнього природного середовища;
- стимулювати розвиток і впровадження ефективних систем управління природоохоронною діяльністю на підприємствах, у тому числі відповідно до міжнародних стандартів серії ISO-14000;
- забезпечити ліцензування всіх екологічно небезпечних видів діяльності;

- надавати достовірну і своєчасну інформацію про стан навколишнього природного середовища, екологічні проблеми в цілому;

- підвищити рівень екологічної освіти в регіоні, підтримувати громадські екологічні рухи, залучати неурядові організації, громадськість до вирішення екологічних проблем та здійснення екологічного контролю й моніторингу.

Такі дієві заходи формування екологічної політики цілком правомірні й своєчасні, а втілення механізму їхньої реалізації у практику природокористування дозволить відчутно поліпшити екологічні параметри довкілля в регіоні.

Література:

1. Закон України "Про місцеві адміністрації" // Уряд, кур'єр. - 1999. - № 89. -С. 5-7. - (15 трав.)
2. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" // ВВР України. - 1997. - №24. - С. 379-433.
3. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 р. // ВВР України. - 1991. - № 41. - С. 546.
4. Постанова Верховної Ради України "Основні напрямки державної політики України в галузі охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки" від 5 березня 1998 р. № 188/98-ВР // ВВР України. - 1998. - № 38-39.
5. Гурєєв В. Удосконалювати правові засади управління регіональною економікою // Регіон, економіка. -1996. - № 1-2. - С. 27-31.
6. ДорогунцовС., ФедорищеваА. Проблеми екологізації промисловості в Регіональній політиці // Регіон, економіка. - 1998, - № 1. - С. 12-20.
7. Кравців В. Економічний розвиток і екологічна безпека: шлях України //Регіон. Економіка. – 1999. - № 3. – С. 97–104.
8. Стеченко, Д. М. Управління регіональним розвитком: навч. посіб. – К. : Вища шк., 2000. – 223 с.

9. Україна: прогноз розвитку продуктивних сил. Т.1. – К. : РВПС України НАН України, 1998. – 1164 с.

Мартиненко, В.О. Управління охороною природного середовища в регіоні [Текст] / В.О. Мартиненко // Актуальні проблеми державного управління : в 2 ч. – Харків, 2004. - Ч. 2. - №2(20). - С. 46–50.